

פורטל הדף היומי

העלון השבועי של פורטל הדף היומי · עלון מס' 6

י"ג בשבט תש"פ
ברכות ל"ו-מ"ב
פרשת בשלח

זמני כניסת ויציאת השבת

17:58	16:46	חיפה
17:59	16:56	בני ברק
17:58	16:42	ירושלים
18:01	17:00	באר שבע

לוח שבועי

☒	שבת	ברכות ל"ו
☐	ראשון	ברכות ל"ז
☐	שני	ברכות ל"ח
☐	שלישי	ברכות ל"ט
☐	רביעי	ברכות מ'
☐	חמישי	ברכות מ"א
☐	שישי	ברכות מ"ב

הדף היומי בפרשת השבוע

הרב דוד כוכב

"מקדש ה' כוננו ידך"

2 מדור חדש!

ניתוח ספרותי
של סוגיה

// שאול יונתן וינגרט

4 מי הוא
"בן רב זביד"? -
גלגולו של שיבוש

// הרב יעקב לויפר

7 השפעתו הרפואית
של הקצח

// משה רענן

13 סיפורו המופלא
של לומד הדף היומי

// קהילה לומדת

ואילו שבחו של בניין בית המקדש, שיחד עם הסייעתא דשמיא בבניינו הוא נבנה גם באיתערותא דלתתא "במעשה ידיהם של צדיקים" - שלוחיו של ה', ומשום כך נחשב שנבנה בשתי ידי ה'. ואת השבח בכך ביאר רבי שמואל בר נחמן במדרש תנחומא (נשא סימן טז): "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם נתאוהו שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים". - "נִצְּשׁוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם". אין שבחו של הבורא לשכון בקרב הדומם והחי בלבד, אלא בקרב הצדיקים בעלי דעה עצמית העובדים אותו בהכירם את ייחודו.

וזהו שדרש רבי אלעזר בחשיבותם של בעלי דעה המשתמשים בדעתם לתקן עולם במלכות שדי ועבודתו, ובוה מכוננים הם נדבך נוסף בבניין שלם של מקדש ה'. וכך נבנה אותו מקדש בשתי ידיו של ה' - בין שני שומותיו. ואין בזה תוספת גרידא של אין סוף לאין סוף, אלא העמקה של עוצמת האין סוף.

אלא שאמרו: "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר", ופתרון סוגייתנו נמצא בסוגיה אחרת המבארת גם היא פסוק זה שבשירת הים העוסק בבניין בית המקדש:

**אין שבחו של הבורא
לשכון בקרב הדומם
והחי בלבד, אלא בקרב
הצדיקים בעלי דעה
עצמית העובדים אותו
בהכירם את ייחודו**

"דרש בר קפרא: גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ - כתיב: אִף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וְיָמִינִי טָפְחָה שָׁמַיִם, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים - כתיב: מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלַּת ה' מְקַדֵּשׁ אֲדָנִי כוֹנֵנִי יְדִיךָ" (כתובות דף ה' ע"א). בריאת העולם נעשתה כולה ביד אחת בלבד של הקב"ה, בפן יחיד של איתערותא דלעילא.

"ואמר רב אמר: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כִּי אֶל פְּעוֹת ה', וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר: כִּי לֹא עִם פִּינּוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יִרְחֲמֵנוּ עֲשָׂהוּ. אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר: [תִּבְאֲמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהַר נִחְלָתְךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ] פְּעֻלַּת ה' מְקַדֵּשׁ ה' [כוֹנֵנִי יְדִיךָ]. ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו דעה - כאילו נבנה בית המקדש בימיו; דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות." (ברכות לג ע"א)

הדברים צריכים ביאור:
א. מה נמצאנו למדים ממאמר זה, הלא ודאי שלא משחק מילים בלבד יש כאן.
ב. בָּמָה ולמה חשובה דְּעָה כל כך?
ג. מה הקשר בין דעה לבין מקדש, עד שהוחשב בעל דעה לשותף בבניין בית המקדש?
ד. מה החשיבות בכך שנכתבה מילה בין שני שמות ה'? הרי שם יחיד גם הוא מורה על גדולות בורא הכל, אשר אין עוד מלבדו. ואין סוף ועוד אין סוף, גם הוא אין סוף!

מוקדש לרפואת

איתמר רפאל בן הדס

מוקדש לרפואת

רחל בת יוכבד

מוקדש לרפואת

שרונה עליזה בת יפה

מוקדש לרפואת

אלעד צפריר בן דנה

ניתוח ספרותי של סוגיה

שאול יונתן וינגרט

"מברך על איזה מהן שירצה"

ברכות מ ע"ב

במשנה (מ ע"ב) נאמר:

אם אינו חביב עליו.

"היו לפניו מינין הרבה, רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך; וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה".

הגמרא (מא ע"א) הביאה שתי דרכים בהסבר מחלוקת התנאים במשנה:

"פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא; חד אמר: מחלוקת בשברכותיהן שוות, דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף, ורבנן סברי: מין חביב עדיף, אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחרור ומברך על זה; וחד אמר: אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת".

הנחת המוצא של הירושלמי שונה לחלוטין מזו של הבבלי. לפי הירושלמי מוקד המחלוקת איננו בחשיבותו של מאכל אחד על פני משנהו, אלא בהבדל שבין הברכות האחרונות של אותם מאכלים. שבעת המינים טעונים לאחריהם ברכה מעין שלוש ומשום כך יש לברך דווקא עליהם את הברכה הראשונה. מחלוקת התנאים, לפי הירושלמי, היא האם גם כאשר בדעתו לאכול פת, ובכל מקרה לא תהיה ברכה אחרונה מיוחדת על הפירות, יש משמעות לסברה זו. מדברי הירושלמי ברור שאין כל משמעות לסברת החביבות, וכאשר חכמים חולקים על רבי יהודה הם סבורים שיש חופש בחירה מוחלט באשר למאכל שעליו יש לברך, וכך מפורש בפירוש פני משה על הירושלמי שם:

"דס"ל לרבנן דהואיל שאין מברך עליהן בסוף לא איכפת לן אם אוכל ממין ז' או ממין אחר שברכותיהן שוות לפניו ומברך על איזה מהן שירצה".

מעניין לראות שאותה תופעה פרשנית חזרה על עצמה אלף שנים אחר כך סביב דברי הרמב"ם. הרמב"ם (ברכות ח, יג) פסק שאם היו לפניו מינין הרבה "איזה מהם שירצה להקדים מקדים", והמשמעות הפשוטה של דבריו היא כדברי המשנה והירושלמי, דהיינו שאין כל חשיבות לסדר הברכות. אולם השולחן ערוך (או"ח ריא, ב) פירש את דברי הרמב"ם ברוח התלמוד הבבלי, וכתב שלדעתו הפרי שהאדם חושק בו כעת נחשב 'חביב' והוא חייב להתחיל ממנו (גם אם היה מעדיף להתחיל מן הפרי שחביב עליו פחות ולשמור את הטעים ביותר לסוף).

הגמרא מסבירה שהתנאים נחלקו מה יותר חשוב: פרי משבעת המינים או דבר חביב. הנחת המוצא של המחלוקת היא שיש לברך על הדבר החשוב יותר ובכך לפתור את שאר המאכלים, וממילא כאשר ברכתן שווה יש לדון מהו הדבר החשוב שיפתור את חברו. כאשר ברכותיהן אינן שוות, נחלקו בגמרא האם יש חשיבות לסדר הברכות גם כאשר אין הברכה על האחד פוטר את חברו.

הסבר זה, שגם נפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח ריא, א), קשה מאד בפשט המשנה. שהרי במשנה לא הוזכרה כלל המילה "חביב", ובפשטות עמדת חכמים היא שיכול לברך על איזה שירצה גם

כיצד מברכים על פרי העץ בורא פרי האדמה?!

ברכות לו ע"א-ע"ב

אחת השאלות בעריכת הגמרא היא, מהן גבולות הסוגיה. כלומר, מה מגדיר את היחידה הבסיסית אותה העורך רצה שנלמד ונחקר. הכלים הספרותיים נותנים בידינו אפשרות חלוקה, שאיננה מתבססת רק על הנושא המשותף לנידונים בה (חלוקה לוגית), או על ביסוס היסטורי (חלוקה של עריכה). אלא מתבססת גם על לשון הסוגיה והנידונים השונים בה.

סוגיות רבות בנויות משלשה חלקים. הראשון והשלישי הם על נושא הסוגיה, והם יכולים להיקרא ברצף, בהתעלם מהחלק השני. עיון בחלקים הללו, מצביעה על תקבולת בין שני החלקים. החלק השני בסוגיה, מרכז הסוגיה, הוא על נושא משיק לסוגיה, אך ניתן היה לקרוא את הסוגיה בלעדיו. בכל זאת, עיון במרכז הסוגיה מוביל להתבוננות מחודשת על הסוגיה כולה.

נדגים את מבנה הסוגיה בחלק מהפרק הששי במסכת ברכות.

במשנה נאמר: כיצד מברכין על הפירות וכו' ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. הסוגיה מביאה כמה מפירות הארץ, שישנו ספק מה הברכה שמברכים עליהם. החלק הראשון בסוגיה (1-2, לו, א: קמחא דחייט - כותיה דשמואל) הוא על קמח חייטין ועל קורא, שישנה מחלוקת אם ברכתם בורא פרי האדמה או שהכל נהיה בדברו, והחלק השלישי בסוגיה (6-7, לו, ב: פלפלי - מזונות) הוא על פלפלים, שנחלקו אם מברך עליהם שהכל או ולא כלום, וחביץ קדרה וכן דייסא, שנחלקו אם מברך עליהם שהכל או בורא מיני מזונות. במרכז הסוגיה (3-4, לו, א: אמר רב יהודה - ביטיטא) הדיון על פירות הצלף בארץ ובחוץ לארץ, בשאלה מה נחשב לפרי העץ והאדמה ובמה יש דין ערלה ומעשר.

החלק הראשון והשלישי מקבילים זה לזה, והם דנים על פירות הארץ שנזכרים במשנה. החלק השני איננו קשור לכאורה, שכן הוא לא עוסק בברכה על הפרי, אלא בעצם ההגדרה של פרי הצלף, והנידון בו איננו על ברכה, אלא על דין ערלה ומעשר. בנוסף, הצלף מיוחד בזה שיש בו חלקים שמברכים עליהם בורא פרי האדמה, וחלקים שמברכים עליהם בורא פרי העץ, בניגוד למשנה שהבחינה בין פירות העץ לפירות הארץ, ולא הציגה אפשרות של פרי שגדל בעץ ומברכים עליו בורא פרי האדמה.

עיון במרכז הסוגיה מביא אותנו להבנה, שעל אף שבמשנה חילקנו בצורה ברורה בין פירות העץ לפירות האדמה, יכול פרי האדמה לגדול על העץ, ודבר אחר מכריע שהוא נחשב לפרי האדמה ולא לפרי העץ.

מו"ל: עמותת פורטל הדף היומי. עורך: הראל שפירא. טלפון: 072-2326999. דוא"ל: daf-yomi@daf-yomi.com.

אתר אינטרנט: www.daf-yomi.com. אפליקציות: iPad | iPhone | Android. פנשו אותנו ב-fb.

להקדשות: 072-2326999. לתרומות: daf-yomi.com/truma. התרומות מוכרות לצורך החזר מס לפי סעיף 46.

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע ישירות בדוא"ל | העלון זמין גם באתר האינטרנט ובאפליקציות. כל מאמרי העלון בהרחבה ומאמרים רבים נוספים - באתר! נא לשמור על קדושת העלון והתפילה.

מענה לשון

ענייני לשון בדף היומי

הרב אוריאל פרנק

הארה מהירושלמי

הרב חגי ניר

מכון אורות הירושלמי

"שהכל נהיה" או "נהיה בדברו"

ברכות מ ע"א

"ועל כולם, אם אמר 'שהכל נהיה בדברו' - יצא".

בברכת "שהכל נהיה בדברו" נחלקו הדעות אם לקרוא "נהיה" או "נהיה". ההגייה הרווחת יותר היא ביו"ד קמוצה, אך יש אומרים היו"ד בסגול.

מהו שורש המחלוקת?

לכאורה, שורש המחלוקת הוא האם ברכה זו צריכה להיות על העבר או על ההווה המתמשך תמיד. האומרים "נהיה" (לשון הווה) סוברים שבברכת "שהכל" אנו מודים לרבש"ע על כך שתמיד משפיע לנו מברכתו, וכל הזמן הכל נהיה בדבר ה', גם בעבר וגם בעתיד (ובדומה לברכת יוצר, בה אנו מברכים את הבורא, "הַמַּחְדֵּשׁ כָּל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית"). ברם, האומרים "נהיה בדברו" סוברים שכאן עלינו להודות על העבר בלבד: על מה שנעשה בדבר ה' למן בריאת העולם ועד עתה (ובדומה לברכת "שהכל ברא לְכַבֹּדוֹ" ב"שבע ברכות" של נישואין). אלו ואלו מסבירים לשיטתם את הסוגיות הדנות בשאלת הזמן הדקדוקי של ברכת המוציא (ברכות לח ע"א) וברכת נר ההבדלה (ברכות נב ע"ב).

ברם, מתברר שגם את הנוסח במקמץ אפשר לפרש כלשון הווה. אמנם, דרך המלך בעברית במקרא להבחין בניקוד בין זמן עבר לזמן הווה בפעלים בבניין נפעל, כמוצג בטבלה.

בגזרת ל"י (כלומר, בפעלים שאות השורש השלישית שלהם היא י' או ה', כמו השורשים המודגמים בטבלה), ההבחנה היא שבזמן עבר מסתיימים הפעלים במקמץ; ואילו בזמן הווה בסגול.

אך לעתים מוצאים שפעלים בזמן הווה מנוקדים במקמץ (כגון "נִלְחָה" בישעיה נו,

ג כדברי ראב"ע) כמו בזמן עבר, בדומה לפעלים מגזרת ל"א. זאת ועוד, בלשון חכמים נחלקו המסורות האם לנקד בזמן הווה בסגול וכך לשמר את ההבחנה בין הזמנים (כמו הרוב במקרא), או לנקד במקמץ (בדומה לזמן עבר) וכך מושגת הבחנה אחרת: בין "נהיה" בבניין נפעל (בעבר ובהווה), לבין "נהיה" בבניין קל למדברים בזמן עתיד, כמו בברכת התורה: "וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ".

קרוב לוודאי שמנהג רוב ישראל בימינו לומר "נהיה בדברו" משמר את הקריאה המקורית. ניקוד זה מתועד במשנה (בכתבי יד ובדפוסים מנוקדים), וכך משמע מרי"ז המובא בשלטי הגבורים בברכות לב ע"ב בדפי האלפס; וכן מדברי ר' יעקב עמדין, בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א צד-צה, והחיד"א, ברכי יוסף או"ח רד ס"ק ב. כשיטה זו פסקו חלק מהאחרונים האשכנזים, כגון שו"ע הגר"ז (רד, יח) וקיצור שו"ע של הר"ש גנצפריד (נב, ב), וכך מנהג כל שאר עדות ישראל.

על קריאה זו ערער ר' חנוך הנדיל, בעל חידושי "חכמת מנוח" (ברכות לח ע"א) וחידש שיש לומר "שהכל נִהְיֶה" בסגול. יש מגדולי האחרונים האשכנזים שקבלו את דבריו (ר' יונה בן אליהו לאנדסופר בשו"ת מעיל צדקה סי' מ"ב; הנהגות הגר"א - מעשה רב, ע"ו; ערוה"ש או"ח קסז, ז-ח), ויש שדחו אותם בשתי ידיים (כגון רבי יעקב עמדין, שו"ת שאלת יעב"ץ ח"א, צד).

במקרים כאלה מומלץ לכל אחד לאחוז במנהג אבותיו, וְהִתְקַלּוּם אֲהֵבוּ.

להרחבה ראו מאמר בנושא זה (עמודים 302-304):

מה הם המרכיבים הבסיסיים של הברכה?

ברכות מ ע"ב

בתלמוד הבבלי (ברכות מ ע"ב) נאמר:

"אמר רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם - אינה ברכה. ורבי יוחנן אמר: כל ברכה שאין בה מלכות - אינה ברכה. אמר אביי: כוונתה דרב מסתברא, דתנאי: לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי - לא עברתי - מלכך, ולא שכחתי - מלחזכר שלמך עליו, ואילו מלכות לא קתני. ורבי יוחנן: תני: ולא שכחתי מלחזכר שמך ומלכותך עליו".

התלמוד הבבלי מביא שתי דעות בשאלה מהם הרכיבים הבסיסיים לברכה.

לדעת רב צריך להזכיר בברכה את שם ה', אך אין חובה להזכיר כיצד ה' קשור ומחובר אלינו.

ולדעת רבי יוחנן צריך להזכיר גם את מלכות ה' בעולם. לדעתו, אנחנו צריכים להזכיר בברכה איך ה' קשור ומחובר אלינו.

אך בניגוד לתלמוד הבבלי, התלמוד ירושלמי (ברכות ט, א) קובע כך:

"רבי ורבי יהודה בשם רב: כל ברכה שאין עמה מלכות - אינה ברכה". אמר רבי תנחומא: אנה אמר טעמא: אֲרֻמְקָא אֶלֶף-לֻחֵי הַמִּלָּה.

לדעת התלמוד הירושלמי מוסכם שחובה שיהיה בברכה גם את המרכיב של המלכות. ואם נעיין, נשים אף לב, שאותו רב, שבתלמוד הבבלי מסתפק בהזכרת "השם", בתלמוד הירושלמי דורש הזכרת "מלכות" על מנת שהברכה תחול.

מהי משמעות ההבדל?

מלכות ומלך הם מושגים הקרובים לבני אדם, ואילו שם הקב"ה, שמו (=מהותו) של ה', זהו מושג הרחוק מבני אדם. הירושלמי מצריך להזכיר מושג קרוב על מנת לקרוא לנוסח הנאמר בשם "ברכה", אך הבבלי (לדעת רב) מצריך מושג רחוק המופשט מדעת בני אדם.

הירושלמי רואה חשיבות במלכות ובאריצות, בניגוד לבבלי שבו לא רואים במלכות ארצית חשיבות כמו שראו זאת חכמי ארץ ישראל. בגלות לא החשיבו מלכות, אבל בארץ ישראל החשיבו מלכות (למרות שהם חיו בזמן שלטון הביזנטיים - מלכות של גויים אכזריים). מי שמחשיב מלכות - שואף אליה, ואילו מי שלא מחשיב מלכות לא שואף אליה וכל שאיפתו נשארת בתחום הפרט. לדעת הרב קוק (אורות התורה, פרק י"ג, אות ו') זה הוא ההבדל בין שני התלמודים. הרב קוק כותב שתורת חוץ לארץ דואגת לפרט לעומת תורת ארץ ישראל הדואגת לכלל.

הבי גרסינן

ענייני נוסח ומחקר בדף היומי

הרב יעקב לויפר

מי הוא "בן רב זביד"? ברכות לח ע"א

של בנו [כדרך הלשון הערבית], ודבר מצוי הוא בתלמוד, דוגמת "אבא, אבוא דרבי ירמיה בר אבא" (שבת נו ע"ב), "רב נתן אבוא דר הונא בריה דרב נתן" (פסחים קיז ע"ב), "רב תחליפא אבוא דרב הונא (בר תחליפא)" (יומא ו ע"ב) ועוד.

דפוס שונצינו עוד גורס 'אבוא' אל נכון, אך המילה 'ברב זביד' התפצלה שם לשתיים, ונכתב "בר רב זביד" תחת "ברב זביד" וזו היתה תחילת הקלקול! ראשית: נעלם שמו של האמורא, מה שהזיק את המהרש"ל [שלפניו כבר עמד נוסח הדפוסים] לומר "היו משבחין חכם אחד שהיה בר רב זביד לפני רבי זירא, ונחסר שם החכם כאן בספר". ושנית, איך יכול להיות פלוני שהוא גם בנו של רב זביד וגם אביו של רב זביד? בר זביד? האם פלוני הזה נקרא "רב זביד בן זביד"? ולכן הלכו מדפיסי ונציה והגיהו "אחוא דרב שמואל בר זביד" והיו מרוצים, יש כאן שני חכמים ששניהם בני רב זביד, אלא ששמו של החכם דנן לא הוזכר משום מה.

וכאן לא נגמר העניין: פיצול המילה 'ברב' לשתיים קלקל את מטבע הלשון "משבחין רבנן - לרב זירא - ברב זביד", ותחתיו הופיע המשפט "משבחין רבנן לרב זירא בר רב זביד", בלי מילת קישור, דבר שהזיק מדפיסים מאוחרים להוסיף את המילה 'את', תוספת זו באה לעולם בדפוס אמשטרדם תע"ד [ובעל דקדוקי סופרים הבין בטעות שמהרש"ל הוא זה שהוסיף אותה - ולא היא!].

לצפייה בדפוסים השונים:

הלומד המורגל קצת בסגנון הלשון הארמית, אמור לתמוה גם על הלשון "משבחין ליה רבנן את פלוני"; מילת 'את' מתאימה אם היה כתוב לפני זה 'משבחין', אבל לא 'משבחין'. תבנית לשון זו מופיעה במקומות נוספים, כגון "לאו היינו רב אויא סבא דמשתבח ליה מר בגויה דגברא רבה הוא?" (ביצה כא ע"א); "משתבח ליה רבא לרב נחמן ברב סחורה דאדם גדול הוא" (נדרים כב ע"ב); "משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא" (קידושין כט ע"ב), ועוד על זה הדרך. בכולם התבנית היא "משתבח פלוני לפלוני בפלוני", ולא "את פלוני", וגם מבלי להיכנס להסברים דקדוקיים יכול כל אחד להרגיש בחספוס והזרות של הלשון במקום דנן.

גלגולו של שיבוש

הפתרון לתעלומה הוא שני שיבושים קטנים, הראשון חל בדפוס שונצינו, והשני בדפוס ונציה הראשון (מהדורת רפ"ה). קודם נציג את הנוסח של כ"י אוקספורד 366 [וכן עולה מרוב כה"י] "משבחין ליה רבנן לר' זירא ברב זביד אבוא דר' שמעון בר רב זביד". נוסח זה מסיר באחת את כל הקשיים שעמדנו עליהם. ראשית - התבנית היא "משתבח פלוני בפלוני" כמו בכל התלמוד. ושנית - שם האדם הוזכר גם הוזכר! מדובר ברב זביד! אלא שהיה יותר מאמורא אחד בשם רב זביד. יש את רב זביד תלמידם של רבא ואביי (ראה שבת צג ע"א וסוטה לב ע"א) ורבו של רב כהנא (בבא מציעא קא ע"א). והיה רב זביד מנהרדעא שאינו אותו אדם (ראה רש"י קידושין עב ע"ב ד"ה דרב זביד מנהרדעא). יתכן שהאמורא שלפנינו היה רב זביד נוסף, וכדי להבחין מהאחרים הוסיפו להזכיר את שמו

בפרק כיצד מברכין (לח ע"א) מסופר שהחכמים דיברו לפני רבי זירא בשבחו של פלוני בן רב זביד, ואחיו של רבי שמואל בר זביד, שהוא אדם גדול ובקיא בברכות. התיאור הזה מובא בדפוסים שלנו בלשון זו: "משבחין ליה רבנן לרבי זירא [את] בר רב זביד, אחוא דרבי שמואל בר רב זביד".

תיאור ארוך זה של האדם, מבלי להזכיר את שמו - מעורר כמובן תמיהה בולטת: מי תמיהה בולטת: מי זה האיש שאת שמו נמנעת הגמרא מלהזכיר

תיאור ארוך זה של האדם, מבלי להזכיר את שמו - מעורר כמובן תמיהה בולטת: מי זה האיש שאת שמו נמנעת הגמרא מלהזכיר, ותחת זה כותבת תיאור ארוך ביותר, בחינת "עיקם הכתוב שמונה אותיות"? היחיד שלא רצו להזכיר את שמו, כמסופר בגמרא, הוא אלישע בן אבויה שנתכנה 'אחר' בגלל שיצא לתרבות רעה, ומה חטא אותו אדם גדול ובקיא בברכות שנהרו מלהזכיר את שמו?

על המדר

עמק הפשט - פרקי ברכות

מראי מקומות מורחבים ביאורים ועיונים בעומק עיון הפשט, מתחילת המסכת ועד סופה ללא דילוג. הבאת דברי הראשונים והאחרונים הנצרכים להבנת הסוגיה לאור חילופי שיטות גדולי המפרשים, תוך ביאורם היטב בתוספת עיונים הערות והארות, בלשון קל קב ונקי, על ידי חבורת אברכים תלמידי חכמים, עד עתה יצא לאור על מסכתות: ברכות, ראש השנה, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, בבא קמא, שבועות, עבודה זרה, הוריות, חולין, נדה.

מה מברכים על "שלוה" או על חיטה קלויה? ברכות לז"ע"א

האם אכילת שלוה נחשבת לאכילת חיטים שעליה דיברו הראשונים והשו"ע? - האגרות משה (או"ח ד, מד) כתב שאכילת שלוה דומה לאכילת חיטה, למרות שאין אוכלים אותה עם קליפתה. ולמרות שהשלוה מיוצרת על ידי חימום של החיטה עד שהיא תופחת ותהליך זה מזכיר אפיית לחם, הרי שגם עיבוד זה מזוהר ברמב"ם לגבי חיטים שמברכים עליהם בורא פרי האדמה כברכה ראשונה, ולא בורא מיני מזונות. כך גם הביא בספר וזאת הברכה (פרק יב, סעיף ג) בשם הגרש"ז אויערבך והגר"ח"פ שיינברג (אך מהמשנה ברורה רח, יג היה מקום ללמוד שברכתם בורא מיני מזונות). לגבי ברכה אחרונה יש להחמיר כדברי השולחן ערוך ולאכולה בתוך הסעודה, ונהגו לומר: "טוב פת חריבה ושלוה ב"ה" (משלי יז, א).

סיכום: אדם שאוכל חיטה קלויה, יברך ברכה ראשונה בורא פרי האדמה. לגבי ברכה אחרונה פסק הרמב"ם שמברכים בורא נפשות. וכן דעת הרשב"א, שהסביר שאין לאכילה כזו חשיבות ולכן אין מברכים עליה "מעין שלוש". תוספות הסתפקו לגבי הברכה האחרונה, אולי תיקנו חכמים ברכה מעין שלוש, ולכן יש לאכולה בתוך סעודה שאוכל בה לחם. השו"ע פסק שעיקר הדין כרמב"ם שמברכים בורא נפשות, אך הוסיף שראוי להחמיר לאכול בתוך הסעודה, כשיטת התוספות.

בברכת מעין שלוש, והפסוק שייחס חשיבות לחיטה מדבר רק על מצב כשאוכלים אותה בצורה חשובה. הפרי מגדים הסביר שתוספות סברו שברכת מעין שלוש דרבנן, ולכן יתכן שתיקנו גם על חיטה בצורתה, כי כשתיקנו תיקנו על כל מין ומין, ולא רק במקרה שאוכלים מין זה כשהוא בחשיבותו. לפי זה מסביר גם האגרות משה (ו, יח, ל) מדוע התוס' הציעו שיש לפתוח בברכה ב"על המחיה" ולחתום ב"על האדמה": כי כיון שניזונים ממין החיטה נכון להתחיל את הברכה ב"על המחיה", אבל בחתימה יש להקפיד להזכיר את המאכל עצמו, ולכן יש לחתום בברכת "על האדמה" (כתשובה לקושיית המאמר מרדכי או"ח רח).

לגבי ברכה אחרונה יש להחמיר כדברי השולחן ערוך ולאכולה בתוך הסעודה, ונהגו לומר: "טוב פת חריבה ושלוה ב"ה"

להלכה כתב הרמב"ם (ברכות ג, ב) שעל אכילת חיטה מברכים בורא נפשות. וכך פסק השו"ע (או"ח רח, ד) להלכה, אך כתב שראוי להחמיר ולא לאכול את החיטה אלא בסעודה.

בגמרא (לז עמוד א) מבואר שאדם שאוכל חיטה כשהיא בצורתה כמו שהיא, מברך בורא פרי האדמה. הגמרא לא כתבה מהי הברכה האחרונה שמברכים לאחר אכילת החיטה.

תוספות (ד"ה הכוסס חטה) והרא"ש (ברכות ו, ט) שאלו מהי ברכה אחרונה לאחר שאכל חיטים. ר"ת כתב בסידור שלו לברך ברכת מעין שלוש ולחתום "על האדמה ועל פרי האדמה". אך ר"ת חזר בו משום שלא מצאנו בשום מקום שמברכים ברכה זו (והוסיף וביאר תרומת הדשן (ל) שאין להוסיף נוסח נוסף לברכות שמברכים על מנת לפטור ספיקות אחרים).

תוספות כתבו בשם ר"י שבגלל שיש להסתפק אם לברך ברכה אחרונה מעין שלוש או ברכת בורא נפשות, אין לאכול חיטה אלא בתוך סעודה שאוכל בה לחם. הם הביאו שגם בירושלמי (ו, א) משמע שיש להסתפק מהי הברכה האחרונה, ולכן אין לאכול חיטה בצורתה, אלא רק באמצע הסעודה.

הרשב"א (לו ע"א ד"ה ובברכה שלאחריהם) כתב שהברכה האחרונה של חיטה היא בורא נפשות, משום שאכילת חיטה בצורתה אינה אכילה חשובה (והביא טעם נוסף בשם הראב"ד).

הפרי מגדים (או"ח רח, ז) כתב שחיוב ברכת מעין שלוש הוא בגלל חשיבות הפרי שנזכר

נקודה למחשבה

הרב דב קדרון

מכון הלכה ברורה ובירור הלכה

שהכל נהיה בדברו או שהכל נהיה בדברו? ברכות לח"ע"א

כותב בשם חכמת מנות שצריך לומר "נהיה", בלשון הווה, כי כל הברכות נתקנו בלשון הווה (כמו "בורא פרי וכו'"), וכן כתוב בספר מעשה רב שהגר"א היה אומר "שהכל נהיה בדברו". בנוסף לכך, כתב בשו"ת להורות נתן (חלק טז סימן ג) שלשון "נהיה" משמעותו שבר, כמו שכתוב בספר משלי (יג, יט): "תִּאֲנֶה נְהִיָּה תִּעְרַב לְנַפֵּשׁ", שכאשר הצליח אדם לשבור את תאוותו יש בזה הנאה לנפשו, ומכיוון שאין ראוי להזכיר לשון שבר בברכה - יש לומר בלשון הווה: "שהכל נהיה בדברו".

אומרים שלכתחילה עדיף לומר "מוציא" וכוונת הגמרא היא שגם מי שאמר "המוציא" יצא בדיעבד ידי חובה. דעה שלישית היא שיש לומר רק "המוציא", ומי שאמר "מוציא" לא יצא ידי חובה. הפוסקים האחרונים פסקו כדעה הראשונה, שלכתחילה יש לומר "המוציא", אך בדיעבד גם מי שאמר "מוציא" - יצא ידי חובה.

כיוצא בזה בברכת "שהכל" יש שני נוסחים. יש האומרים בלשון עבר: נהיה, ויש האומרים בלשון הווה: נהיה. המגן אברהם (סימן רד סק"ד)

נוסח הברכה צריך להיות מדויק, כפי שנאמר להלן (מ ע"ב): "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות - לא יצא ידי חובתו".

בגמרא יש דיון בקשר לנוסח המדויק של ברכת "המוציא לחם מן הארץ", האם צריך לומר "המוציא" או "מוציא". במסקנת הגמרא נאמר: "והלכתא: המוציא לחם מן הארץ". ב"בירור הלכה" מובאות 3 שיטות בהסבר מסקנה זו. יש סוברים שלכתחילה ראוי לומר "המוציא", אבל בדיעבד אם אמר "מוציא" יצא ידי חובה. יש

הקשר בין יראת שמים ולחם

ברכות לח ע"א

"מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא"

ברכות מא ע"ב

ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא. אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראיה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה, כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם, וכל תורה שבעל פה רמוזה בתורה שבכתב, שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.

כדבריו כתב מהר"ל מפראג (באר הגולה באר א פרק א): "ואמרו על זה כי המצוה מדבריהם, רק קרא אסמכתא בעלמא. ורבים טועים שסבורים לומר כי אין לאותה מצוה כלל שום עניין אל התורה באמת, רק שהם עשו למצוה דבר דרש מן התורה כאילו היה זה מליצה בלבד. והאומרים כך טעו, לא הבינו דבריהם, כי חס ושלום שיהיה דבר אחד מדבריהם נאמר להרחבת הלשון ויפוי המליצה, רק כל דבריהם אמת. וכאשר אמרו מניין דבר זה, והביאו ראיה מן המקרא, יש באמת ראיה מן המקרא לדבריהם."

השל"ה הקדוש (חלק תושבע"פ כלל רבנן) מקבל את סברת הרמב"ם במקומות בהם כתוב 'קרא אסמכתא בעלמא היא', אך במקומות בהם כתוב 'מדרבנן וקרא אסמכתא...' הוא מחדש "דחכונה היא שהדין הזה שחידשו הרבנן הוא משום שהתבוננו סברא אחת הנרמזת בתורה, ומכח סברא זו חידשו את הדין". יוצא, שהוא 'קצת' מאחד את השיטות.

חידוש בעניין זה מובא בתוס' במסכת עבודה זרה (כב א ד"ה תיפוק). לדבריהם, לדין דרבנן שיש לו אסמכתא מן התורה יכולה הגמרא לקרוא 'דאורייתא' אפילו שהוא רק מדרבנן. מה שאין כן בדין דרבנן שיש לו אסמכתא מן הנביאים והכתובים לא יקרא לעולם 'דאורייתא' אלא רק דרבנן.

להרחבה נוספת ראו: יד מלאכי 777 רכז.

לשיעור בנושא זה:

הגמרא מסמיכה את שיעורי (מידות) התורה לפסוק "ארץ חיתה ושעורה וכו'" ואומרת שמקורם הוא דרבנן ויש להם אסמכתא בפסוק. במסורת הש"ס מציין שבמסכתות עירובין וסוכה הגמרא אומרת שמקורם של השיעורים הוא הלכה למשה מסיני.

מהי אסמכתא?

הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר: "ולפיכך כשאמרנו שיעורין הלכה למשה מסיני הקשינו על זה ואמרנו, איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני והרי השיעורים רמזים בפסוק ארץ חסה ושעורה, והיתה התשובה על זה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכום לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרום ויזכרום, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמנם קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שזכר". כלומר, חכמים הסמיכו את דיניהם לפסוקים ככלי לזכרון הדינים (ועיין עוד במורה נבוכים חלק ג פרק מג).

כדבריו כתב גם רבי יהודה הלוי ב'כוזרי' (מאמר ג אות עג): "או שיהיה הבאתם לפסוקים על דרך אסמכתא, שהם שמים אותה כסימן לקבלתם, כאשר שמו פסוק ויצו ה' א-להים על האדם לאמר, סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח, ויצו אלו הדינים, ה' ברכת השם, א-להים זו עבודה זרה, על האדם זו שפיכת דמים, לאמר זו גלוי עריות, מכל עץ הגן זה גזל, אכל תאכל זה אבר מן החי, כמה רחוק בין אלו הענינים ובין הפסוק הזה, אך אצל העם קבלה משבע המצות האלה, סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל עליהם זכרם".

הריטב"א (ראש השנה סז א ד"ה והא דקאמר) מבאר אחרת. לשיטתו האסמכתא היא לא רק כלי לזכרון: "שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו

הארץ", בתוספת האות ה"א. רבי אלימלך מליז'נסק דן בדברי הגמרא הללו ומאיר את המחלוקת בצורה שונה.

כאשר אדם אומר את המילה "מוציא", הדברים יכולים להתפרש כך שיעקר הברכה נסובה על הלחם, שכן פעולתו של הקב"ה כפי שהיא באה לידי ביטוי במילה זו היא על העבר. נוכחותו הפעילה של הקב"ה גם ברגעים אלו בקיום מציאותו של הלחם איננה מודגשת בנוסח הברכה הזה.

כיצד אכילה, שהיא פעולה פיזית, יכולה לייצר אצל האדם יראת שמים שכל כולה עניין רוחני?

לעומת זאת כאשר מוסיפים את הה"א למילה "מוציא", אז משמע שנוכחותו של הקב"ה בהוצאת הלחם איננה רק נחלת העבר, אלא עולה ממנה כי ברגעים אלו ממש הוא עדיין ממשיך להיות נוכח פעיל בעצם קיום מציאות הלחם.

כאשר אדם מתבונן באמת במהותה של מילה זו ובמשמעותה, אומר רבי אלימלך, הרי שהדברים הללו מובילים אותו לחשוב על ארבע שאלות יסוד: מאין בא הלחם, מי בראו, עבור מה בראו ועבור מי בראו.

המחשבות על שאלות אלו מובילות את האדם באופן טבעי ומתבקש לכלל חיווק ההכרה והאמונה במי שאמר והיה העולם.

וזהו גם התשובה לשאלה ששאלנו על הקשר שעושה התורה בין אכילת מעשר שני בקדושה ובין יראת שמים. שכן, כאשר אדם אוכל מאכל באופן של קדושה, הדבר מכריח אותו להתבונן ולחשוב במהותו של מאכל זה, ומדוע הוא אינו יכול לאכול אותו ללא כל מחויבות. התבוננות זו, אם היא אמיתית תוביל אותו לשאול את ארבעת השאלות: מאין, מי, עבור מה ועבור מי, וממילא חזקה שאם כך תהיה אכילתו, הוא יתחזק באמונתו בבורא עולם.

"תנו רבנן: מה הוא אומר? המוציא לחם מן הארץ, רבי נחמיה אומר: מוציא לחם מן הארץ. אמר רבא: במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע, דכתיב: אל מוציאם ממצרים, כי פליגי - בהמוציא; רבנן סבירי: המוציא - דאפיק משמע, דכתיב: המוציא לך מים מצור החלמיש; ורבי נחמיה סבר: המוציא - דמפיק משמע, שנאמר: המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ורבנן? - ההוא, הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל: כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי ידיעיתו, דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים, דכתיב: וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא".

איך אפשר להגיע לכדי יראת שמים על ידי אכילת לחם?

רבי מנחם מענדל מרימנוב בספרו שפתי צדיקים (פרשת ראה) שואל את השאלה הזו מתוך הפסוק שעוסק בחובות אכילת מעשר שני בקדושה ואומר: "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצחקך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים" (דברים יד, כג) - מתוך הפסוק הזה משמע כאילו עצם אכילת המעשר מלמדת את האדם יראת שמים, והוא מקשה כיצד אכילה, שהיא פעולה פיזית, יכולה לייצר אצל האדם יראת שמים שכל כולה עניין רוחני?

את התשובה הוא מביא בשם מורו רבי אלימלך מליז'נסק שעונה על כך מתוך סוגיית הגמרא הזו.

בסוגיה שלנו חולקים חכמים מהו נוסח הברכה הנכון ביחס לברכת המוציא.

דעה אחת סוברת שיש לומר "מוציא לחם מן הארץ", ודעה שניה סוברת שיש להוסיף ה"א ולומר "המוציא לחם מן הארץ". מתוך מחלוקת הגמרא עולה כי יסוד מחלוקתם היא בהבנת מקומה של הה"א הזו, האם היא משליכה את הפעולה על העבר או על העתיד. שכן ביחס למילה "מוציא", אין כלל מחלוקת וכולם מסכימים שהיא מורה על פעולה שהייתה בעבר.

להלכה נפסק שיש לומר את הברכה בנוסח "המוציא לחם מן

החי והצומח

ד"ר משה רענן

השפעתו הרפואית של הקצח

ברכות מ"א

"אמר רב חמא ברבי חנינא: הרגיל בקצח, אינו בא לידי כאב לב, מיתבי, רשב"ג אומר: קצח אחד מששים סמני המות הוא, והישן למזרח גרנו דמו בראשו. לא קשיא: הא בריחו, הא בטעמו. אימיה דרבי ירמיה, אפיא ליה ריפתא, ומדבקא ליה ומקלפא ליה."

עיקר סוגיה זו הוא תיאור ההשפעות הרפואיות של מאכלים שונים וביניהם גם הקצח. ההמלצות בגמרא עדיין אינן ברורות מנקודת ראות מדעית ובשורות הבאות ננסה לתאר את הידוע היום על הקצח. היחס לקצח במקורות איננו חד משמעי משום שמחד גיסא הוא נחשב מועיל ומאידך גיסא כצמח מזיק עד כדי סכנת חיים. על מנת ליישב את הסתירה בין המקורות הגמרא מחלקת בין טעם הקצח המועיל לבין ריחו המסוכן. בשורות להלן אנסה לתאר את מאפייניו הרפואיים של הקצח כפי שהם משתקפים בדיווחים רפואיים בני זמננו וככלל הוא נחשב כצמח בעל השפעות מדי-קליניות מועילות רבות.

זרעי הקצח מכילים אנטול (Anethole) העשוי להסביר חלק מהשפעותיו המדי-קליניות של הצמח משום שתרכובת זו או פולימרים שלה פועלים כפיטו-אסטרוגנים.

במבוגרים, זרעי קצח או תה קצח עשויים להרגיע את מערכת העיכול ולהפחית נפחות הנגרמת מאי סדירות מערכת העיכול. תרופות אלו ידועות כבר מהעת העתיקה. בגלל תכונותיו במניעת גזים יש להשתמש בקצח במשולב עם חומרים משלשלים וכך להפיג תוצאות לוואי שליליות. למי קצח יש תכונות דומות לאגיס או לשומר ובתערובת

תורה, חברה ומדינה

הרב יהודה זולדן

מפמ"ר תושב"ע, משרד החינוך

קוצצין אילנות ובוניס כבישים

ברכות לו ע"ב

בגמרא (ברכות לו ע"ב) הובאה המשנה: "מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית?". השאלה היא מאיזה שלב בגידול הפרי נאמר הדין במשנה שאין קוצצין את האילנות בשביעית, בשל האיסור להפסיד את הפירות שגדלים עליהם, מאחר ויש בפירות קדושת שביעית. תוספות (ד"ה אין) שאל, הרי אסור ממילא לקצוץ עץ פרי, בשל איסור בל תשחית. תשובת תוספות היא שמדובר על עץ שנותן מעט פירות - פחות מקב [קב=מידת נפת, כשני ליטרים]. תירוצ נוסף, שמדובר בעץ שמחירו לעצים יקר יותר מאשר לגידול פירות. בשני המקרים הללו אין עוברים על איסור בל תשחית.

הרמב"ם (הל' מלכים ו, ח-י) האריך לכתוב על פרטי איסור בל תשחית. וכתב שהכלל הוא: "לא אסרה תורה אלא דרך השחתה" (שם ח), ולא רק בנוגע לעצים, אלא בכל דבר.

למנהיגות שלטונית מותר גם כן לכוות עצים ולהשחית, ובלבד שיש מטרה ותכלית לקציצת העצים הללו: "מלך שכרת אילנות של בעלי בתים ועשה מהן גשר, מותר לעבור עליו. וכן אם הרס בתים ועשה אותן דרך או חומה, מותר ליהנות בה. וכן כל כיוצא בזה - שדין המלך דין" (רמב"ם הלכות גזלה ואבדה ה, יז. ע"פ בבא קמא ק"ג ע"ב).

במדינת ישראל נסללו כבישים ומסילות ברזל, על מקומות שהיו שטחים חקלאיים. המדינה פיצתה כספית את בעלי השדות והמטעים, אם כי חלקם היו מעדיפים לשמר את השטח החקלאי ולוותר על הפיצויים. ארגונים שונים נאבקים לעיתים בערכאות משפטיות נגד הפקעת אדמות חקלאיות לצרכי בנייה ותעבורה.

הרב יעקב אריאל ("פיצויים על הפקעת קרקעות", שו"ת באהלה של תורה, ד ס"ו, כ), כתב שלמדינה מותר להפקיע אדמות פרטיות לטובת צרכי הכלל. אלא שיש להבחין בנוגע לחובת הפיצוי והתשלום. כשמדובר על הפקעה לצרכי מלחמה, אז אין חובה לשלם כי ההפקעה נועדה להגן על שלום הציבור כולל על הניזק עצמו. אך כשמדובר על הפקעה אזרחית לצרכי ציבור חיוניים הרי שאז חובה לפצות ולשלם.

למדינה מותר להפקיע אדמות פרטיות לטובת צרכי הכלל. אלא שיש להבחין בנוגע לחובת הפיצוי והתשלום

נקודה הינוכית בדף

רפי זברגר

ברכות ומחלוקות

ברכות לע"ב

"הביאו לפנייהם פתיתין ושלמין - אמר רב הונא: מברך על הפתיתין ופוטרי את השלמין, ורבי יוחנן אמר: שלמה מצוה מן המובחר... תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: מניח הפרוסה בתוך השלמה ובוזע ומברך. אמר ליה: מה שמך? אמר ליה: שלמן. אמר ליה: שלום אתה ושלמה משנתך, ששמת שלום בין התלמידים."

בלי לשים לב, פרק תמים בידינו בברכות הופך לזירת קרב. לאורך כמה דפים, חכמינו נקלעים לארבע מחלוקות חריפות סביב דיני ברכות; הראשונה מסתיימת ללא נפגעים, שתי האמצעיות מסתיימות באופן צורב, האחרונה מסתיימת בשלום.

במקרה הראשון היה זה רבי עקיבא. מצד אחד הוא ברך כחכמים ולא כרבן גמליאל, אך מצד שני הוא הרגיע את רבן גמליאל, בטענה שרבן גמליאל עצמו לימד שהולכים לפי הרבים. בשורה התחתונה הוא לא נהג לפי דעתו של רבן גמליאל, אך הוא עשה זאת באופן שכיבד את רבן גמליאל. רבי עקיבא נהג לפי דעה אחת, אבל הביא לידי ביטוי את הדעה החולקת. נכנס בשלום ויצא בשלום.

במקרה השני, בר רב וביד ניסה גם הוא ללכת בדרך דומה. הוא ניסה לברך בדרך המוסכמת, לצאת ידי חובת כל הדעות, אבל רבי זירא ביקר זאת: אם אתה בקיא בברכות, אינך אמור להסס ולרצות את כולם, אלא להביע את עמדתך. ויתור על עמדה אינו הפתרון הרצוי להתמודדות עם מחלוקות, כיוון שהמחיר הוא שקילות חשובים ומשמעותיים לא יישמעו.

במקרה השלישי נוצרת תקרית בין שני תלמידים, ובר קפרא מעביר ביקורת על כל אחד מהם. אם חשבנו שצריך להביע את העמדה האישית, מתברר שיש לזה סייג: אל תלגלג על עמדת חברך. בברכה יש ממד סובייקטיבי, כגון השאלה כמה חביב המאכל על המברך, ולעולם אינך יודע מה חברך אוהב. מנגד, גם הסתמכות של אדם על טעמו האישית אינה מקובלת, ועליו לפנות לרב לבירור ההלכה.

במקרה האחרון אנו לומדים לעשות שלום. מר בריה דרבינא היה מניח פת פרוסה בתוך הפת השלמה, כדי להתמודד עם המחלוקת על איזו מהן לברך. גם התלמיד ששנה את המקורות התנאיים לפני רב נחמן אמר כך, ורב נחמן שיבח אותו על שעשה שלום בין התלמידים. מסתבר שאין זו הלכה שמובאת באופן צדדי לסוגיה, אלא פתרון שראוי לציון, אולי בתור שיא של כל הניסיונות להתמודד עם מחלוקות בברכות. הגישה שמאחוריה היא למצוא את הדרך לנהוג ככל הדעות, לקיים את שני המנהגים, לא מתוך הססנות אך גם ללא תקיפת האחר. פעולה פשוטה שמיישבת את שתי העמדות - מביאה שלום בעולם.

האחר ואני - חד הוא

ברכות מ ע"א

ואכל מיד ללא המתנה למלח או ללפתן. לתמיהת חבריו האם הוא חוזר מדעתו שיש לשים ליד כל אחד מלח או לפתן לפני בציעת הפת, הוא ענה כי יש לחם שהוא כל כך טוב שאינו זקוק למלח, ולכן אכל מיד את הלחם ללא המלח.

מסוגיה זו נלמד מספר מסרים מעניינים:

1. "צורך של האחר" (שאני מוציא אותו ידי חובת ברכה) מוגדר בעצם כאילו הוא הצורך שלי. לכן, מותר לומר לחבר כי הוא יכול לקחת מן הלחם, גם בין ברכה לאכילת הפת. מסר חשוב המלמד את הויקה הגדולה שכל אדם צריך לחוש כלפי האחר. להרגיש כי "האחר ואני - חד הוא".

2. אכילת לחם טעים הינה דבר בסיסי ומובן כל כך, עד כדי כך שהבקשה למלח או לפתן כדי ללפת את הפת ולהפוך אותו לטעים יותר, לפי רבי יוחנן ורב ששת מהווה חלק מהברכה, ולכן אינה הפסקה הדורשת ברכה מחודשת. המסר המעניין הנלמד מכך: אין להתבייש ולהרגיש לא טוב כאשר אוכלים דברים טובים וטעימים לחיך. לאור זאת יש להסביר את המשנה באבות (ו, ד): "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה" לא כאידיאל שיש לשאוף אליו, אלא כלשון רש"י: "אפילו אין לך לאכול, אלא פת במלח, אל תימנע מעוסק בתורה". כלומר, אין בעיה לאכול לחם טעים, אך גם אם אין לאדם אלא פת במלח, עליו להסתפק בכך ולהמשיך ללמוד תורה.

3. המצווה להאכיל את הבהמות (והעבדים) לפני אכילת האדם עצמו, מלמדת אותנו התחשבות גדולה ורבה בסובבים אותנו. לא ייתכן כי האדם יאכל לשובע וישאיר את הבהמות או את עבדו רעבים.

4. לא תמיד צריך להוסיף רכיבים כדי להביא למתיקותו של הדבר. לפעמים לחם גולמי הינו טעים לכשעצמו אף ללא תוספת של מלח או לפתן. המסר המעניין שאנו יכולים ללמוד מכאן הוא שיש לראות את הטוב בכל דבר ולא לחפש את הטוב במקום אחר. צריך רק 'לפתוח את העיניים' ואז 'נגלה את הטוב'. הוא נמצא קרוב, ורק אם נרכיב את המשקפיים הנכונים נבחין בכך ללא כל בעיה.

"אמר רב: טול ברוך טול ברוך - אינו צריך לברך, הבא מלח, הבא לפתן - צריך לברך."

ורבי יוחנן אמר: אפילו הביאו מלח, הביאו לפתן - נמי אין צריך לברך. גביל לתורי, גביל לתורי - צריך לברך.

ורב ששת אמר: אפילו גביל לתורי - נמי אינו צריך לברך. דאמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר: וְנָתַתִּי עִשְׂבֵּי פֶשֶׁדָּה לְבֶהֱמָתָהּ, וְהָדָר - וְאָכְלָה וְשָׂבָעָה."

שלוש דעות של אמוראים, כל אחד מגדיר רמה שונה לגבי הפסק בין ברכה לאכילה:

רב פוסק כי אם לאחר שהמברך פרס את הלחם, ולפני שהוא אכל, נתן מן הלחם למסובים ואמר להם: קחו (מן הלחם) שכבר ברכו עליו - אין זה מהווה הפסקה, למרות שזהו צורך של המסובים ולא של המברך. רב מוסיף ואומר, כי אם ביקש המברך להביא לו מלח, או להביא לו לפתן ללפת בו את הלחם - אמירה זו מהווה הפסקה וחייב לחזור ולברך על הלחם.

רבי יוחנן חולק ו'עולה דרגה' וסובר כי גם הפסקה לבקשת מלח או לפתן אינה מהווה הפסקה כיוון "שאף זו צורך ברכה שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם", כלשונו של רש"י. כלומר, "יש עניין" לאכול דבר טעים ולא לחם יבש, ולכן, בקשה להבאת מלח או לפתן מהווה חלק מן הברכה ואינה מהווה הפסקה. אבל ממשיך רבי יוחנן: אם ביקש המברך להכין אוכל לשוורים הנמצאים במקום - אמירה כזאת מהווה הפסקה וחייבים לחזור ולברך ברכת המוציא בשנית.

רב ששת מקל ביותר ופוסק כי גם בקשה להכנת אוכל לשוורים בין ברכת המוציא לאכילת הפת אינה מהווה הפסקה.

בהמשך, פוסק רבא בר שמואל בשם רבי חייה כי "אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד". ניתן להגדיר את פסקו של רבי חייה כבחינה של "חכם הרואה את הנולד", שהרי אם יהיה לכל אחד מן המסובים מלח או לפתן, המברך לא יצטרך לדבר ולבקש להביא זאת למסובים.

להשלמת פסק זה, מספרת הגמרא על רבא בר שמואל שנקלע לביתו של ראש הגולה, הביאו לפניו לחם והוא בצע

דף עזר שימושי ללומד

ברכות לז ע"א-ע"ב

אמר מר: הכוסס את האורז...

ולבסוף	בתחלה			
	בורא פרי האדמה	כוסס	חטה	רישא
ג' ברכות	המוציא לחם מן הארץ	טחנה אפאה ובשלה והפרוסות קיימות		(סיפא דרישא)
ברכה אחת מעין ג'	בורא מיני מזונות	טחנה אפאה ובשלה ואין הפרוסות קיימות		
	בורא פרי האדמה	כוסס	אורז	סיפא
ברכה אחת מעין ג'	בורא מיני מזונות	טחנו אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות		

והתניא: לבסוף ולא כלום!

לבסוף	
לא כלום	אורז

אמר רב ששת: לא קשיא הא רבן גמליאל והא רבנן...

לבסוף		
ג' ברכות	רבן גמליאל	כל שהוא משבעת המינים ולא מין דגן הוא [כגון: כותבת] או מין דגן ולא עשאו פת [כגון: דייסא]
ברכה אחת מעין ג'	חכמים	
ברכה אחת מעין ג'	רבן גמליאל	כל שאינו לא משבעת המינים ולא מין דגן [כגון: פת אורז]
לא כלום	חכמים	

במאי אוקימתא, כרבן גמליאל?

אימא סיפא דרישא:

אם אין הפרוסות קיימות,

בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש –

מני?

אי רבן גמליאל – השתא אכותבות ואדייסא אמר ר"ג ג' ברכות, אם אין הפרוסות קיימות מיבעיא?

אלא פשיטא רבנן,

אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן!

אלא לעולם רבנן, ותני גבי אורז: ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום.

מה מצפה לנו השבוע בדרך היומית?

אם ניתן לברך גם "המוציא לחם מן הארץ" (והגמרא מכריעה שניתן).

* לדעת רב חסדא: ירק שדרכו לאוכלו חי ושלקו - מברך שהכל, ואם אין דרכו לאוכלו חי ושלקו - מברך בורא פרי האדמה.

* רבי חייא בר אבא חזר על תלמודו לפני רבי יוחנן כל 30 יום.

ברכות ל"ט

* תבשיל של תרדין - יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים.

* מים שהתבשלו עם ירקות מברכים עליהם בורא פרי האדמה.

* לדעת רב חייא בר אשי: פת צנומה בקערה (פת יבשה שנתנה בקערה לשרות) - מברכים עליה המוציא.

* הגמרא מכריעה להלכה כדעת רבא שמברך המוציא וגומר כל הברכה ואח"כ בוצע.

* בשבת - חייב אדם לבצוע על שתי ככרות.

* כשהיה מזדמן לרב אמי ורב אסי לחם של עירובי חצירות, היו מברכים עליו המוציא לחם מן הארץ, ואמרו שהטעם לכך הוא הואיל ונעשה בו מצוה אחת אז יעשו בו מצוה נוספת.

ברכות מ'

* אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו.

* אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נוזק.

* הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרביץ ומברין כל גופו של אדם.

* אילן שאכל ממנו אדם הראשון - רבי מאיר: גפן היה, רבי נחמיה: תאנה, רבי יהודה: חטה.

* בורא פרי האדמה מברכים במקרה בו נוטלים את הפרי ואין ענף שמצמיח פרי אחר במקומו.

* בירך שהכל על פת או יין - נחלקו

* אוכל קמח חטים כמות שהוא - לדעת רב יהודה: מברכים עליו בורא פרי האדמה, ולדעת רב נחמן: שהכל נהיה בדברו.

* דלעת חיה וקמח שעורים - מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו.

* לדעת רב: צלף של ערלה בחוצה לארץ - זורק את האביבונות ואוכל את הקפריסין.

* דין ערלה חל גם על השומר של הפרי.

* פלפל יבש - לדעת רב ששת: ברכותו שהכל, לדעת רבא: לא מברכים עליו.

* דייסא כעין חביץ קדורה - לדעת רב יהודה: ברכתו שהכל, לדעת רב כהנא: בורא מיני מזונות.

ברכות ל"ז

* למסקנת הגמרא מברכים על אורז בורא מיני מזונות, ובניגוד לדברי רב ושמואל שנדחו בתיובטא.

* הכוסס את החטה - מברך עליה בורא פרי האדמה, ולדעת רבי יהודה: בורא מיני זרעים.

* כל שהוא משבעת המינים - רבן גמליאל אומר: שלש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת מעין שלש.

* למסקנת הגמרא: "חביצא" - גם אם אין בה פרוורי לחם בגודל כזית, מברך עליו המוציא לחם מן הארץ, ובתנאי שיש עליו מראה לחם.

* טרוקנין - ישנה מחלוקת אם חייבים בהפרשת חלה, טריתא - פטורה מהפרשת חלה.

ברכות ל"ח

* מר בר רב אשי סובר שעל דבש תמרים מברכים שהכל נהיה בדברו (כדעת רבי יהושע).

* תמרים שכתש אותם קצת - מברכים עליהם בורא פרי העץ.

* ברכת הפת - לדעת כולם ניתן לברך "מוציא לחם מן הארץ", ונחלקו התנאים

האמוראים אם יצא ידי חובה.

* על כמהין ופטרתין מברכים שהכל, כמו כל דבר שאין יונק מן הארץ.

ברכות מ"א

* מחלוקת רבי יהודה וחכמים - לדעת אחת: נחלקו רק במקרה שברכותיהן שוות (לדעת רבי יהודה: מין שבעה עדיף, ולדעת חכמים: מין חביב עדיף), ולדעת שניה: נחלקו גם במקרה שאין ברכותיהן שוות (ונחלקו על מה יברך קודם).

* "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" - לדעת רב יוסף / רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, לדעת רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר.

* ברכת תמרים קודמת לברכת רימונים כי זה שני לארץ (המוזכר בפעם השנייה בפסוק) וזה חמישי לארץ (המוזכר בפעם הראשונה בפסוק).

* רב פפא פוסק להלכה: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה - אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר הסעודה - טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם.

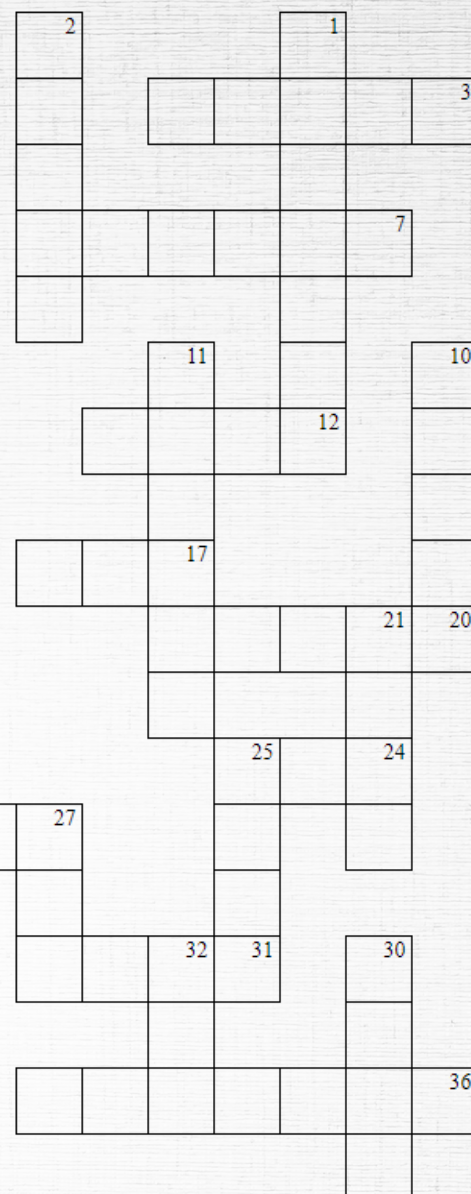
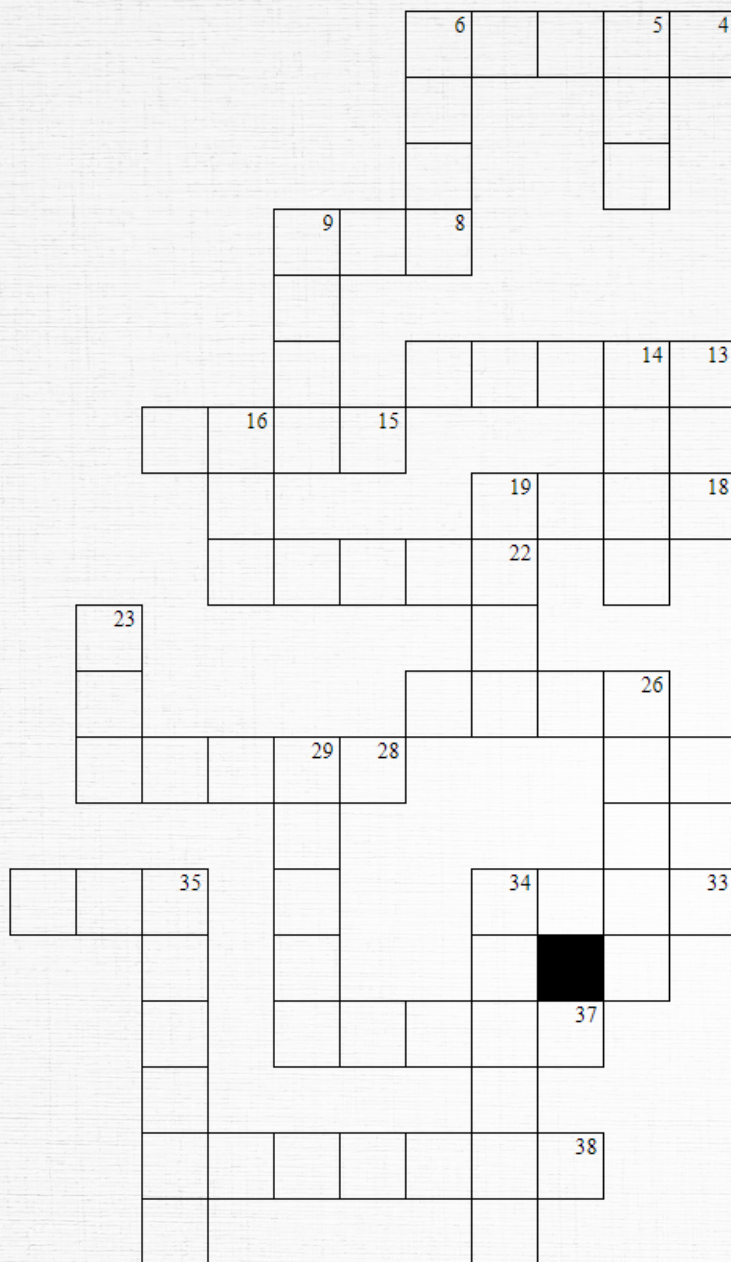
ברכות מ"ב

* פת הבאה בכסנין מברכים עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה.

* תכף לסמיכה - שחיטה, תכף לגאולה - תפלה, תכף לנטילת ידיים של מים אחרונים - ברכת המזון (ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו), תכף לתלמיד חכמים (המקריבו אליו ומארחו בביתו) - ברכה בביתו.

* במשנה (בעמוד א) נאמר "ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון" - ובגמרא נאמר שדין זה הוא רק במקרים שאדם קובע סעודתו על היין (כמו שבתות וימים טובים).

* בא להם יין בתוך המזון - נחלקו האמוראים אם פוטר את היין שלאחר המזון.

מאוזן

3. תכף לסמיכה (מב.)
4. מכניס ראשו בין המחלוקת (לז.)
7. בושלי כמרא (מ.)
8. רוב שיעוריה נמדדים בשיעור זה (מא.)
12. פרחא (מ.)
13. עצם בשיעור זה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל (מא.)
15. ביאורו ע"פ רש"י הוא יפה עשית (מב.)
17. אם בירך עליו שהכל, לא יצא, לדעת רב הונא (מ.)
18. שלום אתה ושלמה משנתך ששמת שלום בין התלמידים (לט.)
20. אין מי רגלים כלים אלא באופן זה (מ.)
22. ברכה שאן בה אותה, אינה
24. מומלץ לאכול אותו אחרי כל אכילה (מ.)
26. הברכה על דבש תמרים (לח.)
27. הרגיל בהם אחת לשלשים יום מונע אסכרה מתוך ביתו (מ.)
28. תבשיל זה יפה ללב וטוב לעינים (לט.)
31. תכף לתלמידי חכמים (מב.)
33. אילן שאכל ממנו אדם הראשון לדעת רבי נחמיה (מ.)
35. הכל מודים שבמועד זה מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע (לט.)
36. קמח שעורים קשה לו (לו.)
37. לדעת כולם ניתן לברך כך על הלחם (לח.)
38. במקום בית הלל אינה משנה (לו.)

מאונך

1. לדעת רבי חנין כל הפסוק נאמר לעניין זה (מא.)
2. פטורה מן החלה (לז.)
5. הרגיל בריחו אינו בא לידי כאב לב (מ.)
6. לדעת חכמים לבסוף אינו מברך עליו ולא כלום (לז.)
9. תחלתו בורא פרי האדמה ולאחר ששלקו ברכתו שהכל (לח.)
10. נקרא כך כי שמנו אגור בתוכו (לט.)
11. לדעת רב פפא: דברים
25. לדעת חכמים הוא עדיף (מא.)
26. קילס את רב יהודה (לו.)
27. על שתייתא זו מברכים בורא פרי האדמה (לח.)
29. במחוזא לא מפשי ביה קמחא (לז.)
30. אם יש כהן כולם מסכימים שהוא עדיף (לט.)
32. הלכה כדעתו שמברך ואח"כ בוצע (לט.)
34. הגמרא מכריעה שניתן לברך כך על הלחם (לח.)
35. עץ שטעם עצו ופריו שוה (לו.)
- הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה זו בלבד. (מא.)
14. רבותינו היורדין מארץ ישראל (לח.)
16. משנתנה טעם בקדירה אין בה משום תרומה (לט.)
19. במקרה זה גם ביום טוב לא צריך לברך על כל כוס וכוס (מב.)
21. מהפסוק וערלתם ערלתו את פריו ליומדים שגם הוא אסור (לו.)
23. גורם ברכה לעצמו (מב.)

חידת אתגר

יואב שלוסברג

החידון והחוויה

שלושה מן השבעה שנתברכה,
מהווים את הדעות לחטא והקללה
מי הם השלושה?

את התשובות יש לשלוח עד
יום ראשון הבא (כ"א בשבט)

לדוא"ל:

daf-yomi@daf-yomi.com

בין הפותרים נכונה יוגרל
מטבע הדף היומי

למדת טוב? בחן את עצמך!

חידות וחידודים על הדף

אריה פלהיימר

1. מי הוא זה ואיזה הוא:

א. אותו חכם, שהקפדתו על שני תלמידים הביאה למותם באותה שנה?

ב. אותו תלמיד, שבעקבות יצירתיותו בתחום ההלכה ובזכות שמו זכה למחמאה ולברכה מפי הרב?

ג. אמורא, שגילה דרך ארץ בפני חובב הארץ שדרש את הארץ?

2. מניין ש:

א. לייקים המנומסים כל השנה מותר לחרוג מכך באופן חד פעמי?

ב. יעקב ויוסף היו תלמידי חכמים?

ג. "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים"?

3. מה המשותף ל:

א. פרשת סוטה, וידוי מעשר, קריאת שמע, תפילה, ברכת המזון?

ב. יציאה מבושם לשוק, יציאה יחידי בלילה, יציאה במנעלים המטולאים, סיפור עם אשה בשוק, הסבה בחבורה של עמי ארץ, כניסה אחרון לבית המדרש?

4. מי אמר למי:

א. "ישר!"?

5. שונות:

א. היכן בענייננו יש ביטוי לחשיבות החזרה בלימוד?

ב. מה לומדים מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת"?

ג. אילו הן שתי סיבות אפשריות לריח רע מהפה?

ד. היכן בענייננו מזהה הגמרא את העובדה, שבניגוד להיגיון המתבקש, קל יותר ללמד תלמיד חכם מאשר עם הארץ?

ה. היכן בענייננו יש הדגמה מוחשית ליראה העצומה של תלמיד כלפי הרב?

ו. פעמים רבות עומד בעל מקצוע מסוים ותוהה על פשר שרידותם של בעלי מקצועות אחרים בשל חוסר העניין שבהם - וכן להיפך. מה תשובה משיבה הגמרא על תהייה זו?

ז. באילו נסיבות נקרא ת"ח "פושע"?

מסרון מהדף היומי

רוצה ללמוד משהו מהדף היומי אבל אין לך זמן?
רוצה להיות בעניינים ולדעת מה לומדים היום בדף היומי?
רוצה לחזור במהירות על מה שלמדת היום בדף היומי?
הצטרפו וקבלו מידי יום את עיקרי הדף היומי
בקצרה בהודעת וואצאפ או בדוא"ל

להרשמה: daf-yomi@daf-yomi.com

קהילה לומדת

בית הכנסת הגר"א, הר נוף, ירושלים

משתתפים מגוונים

בשיעור משתתפים בקביעות יהודים מכל הסוגים, ליטאים לצד חסידים, אשכנזים לצד ספרדים, צרפתים לצד ישראלים. וגם בעלי משרות שונות ומגוונות, עו"ד, רואה חשבון, ד"ר, קבלן שיפוצים, משגיח כשרות, ראש מוסדות וכו'. ובכל הגילאים. כולם יחד מאוחדים להפליא, וניכר הדבר במיוחד במסיבות הצנועות שנערכות בצוותא בסיומי המסכתות.

גמרא מבוארת

לפני כמה שנים, אחד המשתתפים ביקש ממגיד השיעור את רשותו להשתמש בגמרא מבוארת בשעת השיעור, על אף שכביכול נראה הדבר שהוא "מבקר" את מגיד השיעור על מהלך השיעור. מגיד השיעור כמובן, לא רק שלא התנגד, אלא אף עודד את העניין, ואדרבה מפעם לפעם כשמתעוררת שאלה או ספק בהסבר הסוגיה, הוא אף פונה אל בעלי הגמרות האלו ומבקש מהם שידקו מה 'אומר' הפירוש 'שלהם', או לוקח בעצמו

מעשה שהיה

את הגמרא ומוצא בה בשמחה את מבוקשו.

ביום מן הימים, לפני מספר שנים, הצטרף לשיעור יהודי חסידי עם "גמרא מבוארת" תחת בית שחיו.

היהודי התחיל להשתתף בשיעור בקביעות. כעבור כמה ימים בלבד, הוא התעניין לאחר השיעור אצל היושב לצידי, ששמע שעובד לפרנסתו בחנות מזון גדולה ומפורסמת: "אולי יש אצלכם איזה תפקיד פנוי לעבודה עבדתי". הלה אמר לו, שיתעניין בשבילו אצל המנהל עבודה בחנות. למחרת הוא הפנה אותו לפגישה עם המעבידים, ומיד הוא התחיל לעבוד בחנות במשך היום, ובסוף היום מגיע לשיעור.

כשחברי השיעור שאלו אותו מה הביא אותו לשיעור, הוא דההים אותם בתשובתו: "הייתי בתקופה האחרונה מובטל, לאחר שעזבתי את מקום עבודתי הקודם, והייתי דחוק. הרגשתי שכדי לקבל סייעתא דשמיא לפרנסה, אני צריך 'לעשות

משהו' לשמים, ומדה כנגד מדה תבוא הישועה, קבלתי על עצמי בלי נדר ללמוד את הדף היומי, ומקבלה לעשייה, הגעתי לשיעור שלכם". - זכה אותו יהודי והראו לו מן השמים איך הקבלה שלו היתה רצויה, ומתוך השיעור עצמו צמחה ובאה הישועה. ועוד כל כך מהר...

ואגב, אותו אדם שדרכו הוא מצא את העבודה, השתתף בשיעור ממש באותה תקופה - כנראה להיות השליח הטוב - וקצת אחר כך הוא עבר למקום אחר. אבל 'בעל המעשה' כמובן ממשיך את 'ההסכם שלו' עם בורא עולם, והוא ממשיך לבוא בקביעות עם הגמרא המבוארת, שמתחלפת מפעם לפעם לפי הדף, שמלווה אותו לשיעור כבר כמה שנים, עד היום הזה, ועד בכלל.

לצפייה בקטע מהשיעור:

מגיד השיעור:
הרב משה גבריאל שנברגר.

מקום השיעור:
בית הכנסת הגר"א (בעזרת נשים), בשכונת הר נוף.

שעת השיעור:
19:40.

מספר המשתתפים:
10-14 לומדים.

סוג המשתתפים:
מכל החוגים שבשכונה, חסידים, ליטאים, אשכנזים, ספרדים, ישראלים, צרפתים, בני תורה ובעלי בתים.

משך זמן השיעור:
שעה.

אופי השיעור:
נמסר בעברית בשפה ברורה ובנעימה, עם השתתפות ערה של השומעים.

כמה שנים השיעור מתקיים:
20 שנה.